

УДК 311.21:369

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД У ЦИФРАХ

Трифонов В.С., Шебалков Г.О.

Університет митної справи та фінансів

У статті порушуються актуальні проблеми соціального захисту пенсіонерів, виділено і структуровано систему пенсійного забезпечення, означена суть і масштаби відмінностей і нерівностей між ними. Як наслідок, невирішеним завданням залишається вдосконалення ефективності пенсійної реформи. Доведено необхідність доопрацювання сучасної пенсійної реформи, яка відповідала б вимогам та стандартам ЄС. Розглядаються за допомогою методики пофакторного аналізу зміни в структурі пенсійної системи та виявлено впливові чинники економічного забезпечення соціально-економічного розвитку в Україні до 2020 р. Проаналізовано зростання середнього розміру місячної пенсії з метою встановлення ефективності трансформації пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійна система, соціальний захист, заробітна плата, пенсійне страхування, статистичні показники.

Постановка проблеми. Право на соціальний захист є одним із головних прав людини, яке забезпечується відповідними формами та методами, впровадження яких має забезпечити гідний рівень життя населення. В умовах ринкової трансформації економіки держави, великого значення набуває вдосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних саме із соціальним захистом населення, форми якого мають відповідати новим соціальним та економічним реаліям. Соціальна політика є визначальним напрямом внутрішньої політики держави, а її розвиток забезпечує високий рівень захисту прав людини, створює передумови для розширеного відтворення людиною своєї діяльності, а також суспільної системи в цілому. Адже, незалежно залишається той факт, що ріст пенсійного забезпечення в нашій державі має стати тенденцією до Європейських стандартів та вимагає створення відповідного до стандартів організаційно-правового механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення ефективності системи соціального захисту та пошуком шляхів її створення займалися багато науковців. Питанням соціального захисту населення присвятили свої праці українські вчені: А. Балашов, В. Бідак, Л. Гончарук, А. Халецька та інші [7–14]. Але роботи цих вчених не в повному обсязі відображають стан та можливості економічної системи у сфері соціального захисту, а саме в сфері пенсійного забезпечення населення, тому вони потребують додаткових напрацювань.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перехід до ринкової економіки виявив неспроможність забезпечити достатні і надійні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Адже нині середній розмір пенсії становить 30–35% від середньої заробітної плати. Реформування пенсійної системи має за мету збільшити величину пенсії до 65%. В Україні система пенсійного обслуговування перебуває на стадії трансформації, тому це питання не є досконало вивченим та потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження осучасненої пенсійної системи, яка нині перебуває на стадії трансформації.

Викладення основного матеріалу. Пенсійна система України складається з трьох рівнів:

- 1) основна пенсія;
- 2) фонд накопичення капіталу;
- 3) добровільні пенсійні схеми.

Система охоплює всіх людей, зайнятих або самозайнятих на території України, незалежно від того, є вони громадянами України, іноземцями або особами без громадянства. Також існує соціальна допомога по старості, яка виплачується чоловікам віком від 63 років і жінкам віком від 58 років, які не працюють достатньо довго, щоб мати право на отримання базової пенсії. Базова пенсія (Перший рівень) функціонує в рамках системи «оплата за вами» та застосовується до найманих працівників громадянства та люди, які працюють на самостійній роботі.

Раніше система пенсійного забезпечення в Україні складалась з таких рівнів (рис. 1).

Рис. 1. Система пенсійного забезпечення України [5]

1) солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка передбачає забезпечення мінімальної та гарантованої пенсії та надається державою. Метою цієї системи є гарантія, що кожний громадянин буде отримувати мінімальний дохід після виходу на пенсію. Бюджет солідарної системи поповнюється за рахунок сплачування пенсійних внесків усіма працюючими громадянами країни та їх роботодавцями. За рахунок цих коштів і виплачують страхові пенсії та встановлюють мінімальний рівень пенсійних виплат пенсіонерам. У солідарній системі розмір пенсії залежить від розміру заробітної платні, з якої сплачувались пенсійні внески та страхового стажу. Особам, які мають малий страховий стаж або розмір заробітку, з якого сплачувались пенсійні страхові внески, передбачається надання цільової соці-

альної допомоги, що дозволяє забезпечити їм доходи на рівні мінімальних соціальних стандартів в Україні, які будуть встановлені, виходячи з реальних фінансових можливостей Державного бюджету та Пенсійного фонду [1].

У солідарній системі за рахунок коштів ПФУ призначають такі пенсії:

– Право на призначення пенсії за віком мають особи після досягнення 60 років та наявності страхового стажу не менше 15 років.

Розмір пенсії за віком визначається за формулою (відповідно до ст. 27 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»)

$$П = ЗП \times Кс \quad (1)$$

де П – розмір пенсії, у гривнях;

Зп – заробітна плата (дохід) застрахованої особи, визначена відповідно до статті 40 цього Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

Кс – коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений (відповідно до ст. 25 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

– Пенсія з інвалідності внаслідок загального захворювання.

– Пенсія у зв'язку із втратою годувальника.

2) Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Для формування обов'язкової накопичувальної системи пенсійного забезпечення створюється накопичувальний пенсійний фонд. Це – цільовий позабюджетний фонд, що акумулює страхові внески застрахованих осіб, які обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі. Адміністративне управління Накопичувальним пенсійним фондом здійснює виконавча дирекція ПФУ, управління активами цього фонду проводять компанії з управління активами. Така компанія визначається Радою Накопичувального фонду за результатами тендеру [12].

3) Недержавне пенсійне забезпечення – це додаткове до обов'язкового державного пенсійного забезпечення джерело пенсійних виплат. Система недержавного пенсійного забезпечення – це частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [8].

Перші два рівні належать до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть бути учасниками одночасно різних рівнів пенсійної системи.

Нова пенсійна система України передбачає осучаснення пенсій – підвищення заплановане вже з 1 жовтня. У результаті якої 50% пенсіо-

нерів матимуть підвищені пенсії. Для цього уряд запроваджує єдині правила визначення суми пенсійних виплат.

Заплановано впровадження нової формули розрахунку пенсій за єдиним підходом до «старих» та «нових» пенсіонерів із використанням середнього рівня заробітної плати 3764,40 грн. Тобто, виходить, що ставка, на яку розраховуються пенсії, буде збільшена майже втричі.

На думку прем'єр-міністра, внаслідок цієї «модернізації» до 3 764,40 грн. після перерахунку пенсій близько 1,3 млн. пенсіонерів отримують додатково до пенсії 200 грн. на місяць, від 200 до 500 грн. – матимуть 1,2 млн. людей, 500–1000 грн. – 2 млн. пенсіонерів, більше, ніж на 1 тис. грн. зростуть пенсії у 1,1 млн. громадян.

Середня заробітна плата зростає з кожним роком, тому пенсії українців слід перерахувати, але останній раз такий перерахунок був проведений у 2012 році з використанням середньої заробітної плати в Україні в 2007 році – 1197,91 грн. За цей час середня заробітна плата в Україні, яка застосовується при розрахунку пенсії, зросла до 3764,4 грн., або більше, ніж у три рази. У результаті 2/3 пенсій навіть не досягали прожиткового мінімуму

Згідно з новою пенсійною реформою, розмір пенсії кожного українця розраховуватиметься за наступною формулою:

$$Пс = Сз \times Ікз \times Кс \quad (2)$$

де Сз – розмір середньої заробітної плати в Україні за три роки перед зверненням за призначенням пенсії;

Ікз – індивідуальний коефіцієнт заробітної плати (співвідношення зарплати людини до середньої зарплати, з якої сплачувалися внески);

Кс – коефіцієнт страхового стажу, який визначається як множник тривалості років стажу роботи людини на величину оцінки одного року страхового стажу. Відбудеться зміна коефіцієнта вартість року страхового стажу – 1 замість 1,35 [6].

Таблиця 1

Динаміка середнього розміру призначеної місячної пенсії, грн. [2]

Роки	Середній розмір призначеної місячної пенсії, грн.			
	всього	у тому числі:		
		за віком за інвалідністю у разі втрати	за віком за інвалідністю у разі втрати	за віком за інвалідністю у разі втрати
2011	1151,9	1156,0	1033,8	940,0
2012	1253,3	1252,4	1164,3	1053,8
2013	1470,7	1464,3	1359,2	1252,8
2014	1526,1	1521,6	1406,5	1303,8
2015 ¹	1581,5	1573,0	1432,1	1433,1
2016 ¹	1699,5	1690,3	1545,2	1640,3
2017 ¹	1828,3	1808,9	1705,9	1803,0

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Мінімальний розмір пенсії складатиме 1452 гривні, що на 140 гривень більше, ніж було

(для пенсіонерів, що мають повний страховий стаж). Для чіткого розуміння середній розмір пенсій за останні 6 років.

Максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною), як відомо, не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність. Тимчасово, по 31 грудня 2017 року, він не може перевищувати 10 740 гривень. Проте пенсії, що призначалися раніше, до введення обмеження, можуть бути вищими. Так найвищу пенсію – у розмірі 58 764 гривень – отримує льотчик-випробувач, Герой України, чорнобильець [3].

Реформа дійсно вводить автоматичну норму про щорічну індексацію (перерахунок) пенсій з 2019 року для захисту від інфляції: з урахуванням фінансових можливостей солідарної системи, але не менш, ніж на 50% зростання середньомісячних зарплат за три роки і на 50% від індексу споживчих цін. При індексації в 2019–2020 роках буде враховуватися коефіцієнт в розмірі 50% від росту споживчих цін і 50% від росту середньої зарплати за один календарний рік, а з 2021 року – вже за три роки.

Питання, яке викликає найбільшу полеміку в Україні, – це запропоноване збільшення пенсійного віку. Так пенсійний вік збільшиться протягом десяти років з нинішніх 58 років для жінок і 60 років для чоловіків до 63 років, як для чоловіків, так і для жінок. Ці зміни будуть поступовими. Пенсійний вік чоловіків буде збільшуватися на чотири місяці щороку, починаючи з липня 2017 року, а пенсійний вік для жінок буде підвищений до шести місяців кожен рік, починаючи з 2021 року. Також вводяться нові вимоги до страхового стажу з 2018 року. Так, для виходу на пенсію у 60 років потрібно буде мати 25 років (раніше 15) страхового стажу, у 63 роки – від 15 до 25, у 65 – менше 15 років. Усі нормативи мінімального страхового стажу будуть збільшуватися на один рік кожні 12 місяців до 2028 року. Тож, з 2028 року для виходу на пенсію у 60 років потрібно буде мати вже 35 років страхового стажу. Ті, хто відпрацював 40 років, зможуть вийти на пенсію в будь-який час. Але ця норма буде впроваджена лише через десять років [5].

До страхового стажу зараховуватимуть військову службу, очну форму навчання в державних вузах на умовах держзамовлення, аспірантуру і докторантуру, але не всім, а тим, хто навчався з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2017 року. Підприємці, які працювали на спрощеній системі оподаткування, зможуть зарахувати в стаж період з січня 1998 року по кінець 2017.

Особам, у яких не буде необхідного страхового стажу на момент 2018 року, буде призначатися державна соціальна допомога після досягнення 65 років.

Також за бажанням кожен зможе сплатити необхідні внески і «докупити стаж». Однак «докупити» можна не більше п'яти років. Один рік стажу коштує 16 896 грн.

Що стосується накопиченої системи, згідно запропонованих змін встановлюється, що застраховані особи, яким на дату впровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного страхування виповнилося не більш як 35 років, сплачуватимуть внески із своєї заробітної плати (доходу) від 2% із щорічним збільшенням до 7%. Інші особи (кому виповнилося більше 35 років) мають право брати добровільну участь у накопичувальній системі пенсійного страхування. Також повідомляється, що особа може в будь-який момент перейти до іншого недержавного пенсійного фонду. Проте деталі та окремий законопроект ще тільки доведеться розробляти. Щоби накопичувальна система запрацювала, уряд до 1 липня наступного року повинен забезпечити функціонування всіх елементів накопичувальної системи.

Також зазначається, що ті, кому до пенсії залишилося 10 і менше років, можуть відмовитися сплачувати страхові внески до накопичувальної системи. Та є ризик, що результат буде такий самий, як і ухвалений ще в 2003 році закон, що запроваджував індивідуальні накопичувальні рахунки. Незважаючи на нього, другий рівень пенсійного забезпечення в Україні не працює й донині [3].

Працюючим пенсіонерам буде виплачуватися пенсія в повному розмірі. Закон знімає обмеження, які досі діяли при одночасному отриманні зарплати і пенсії. Як відомо, від суми призначеної пенсії знімалося 15%.

Закон скасовує спеціальні пенсії для держслужбовців, суддів, вчених та інших категорій. Усі переводяться на загальну систему нарахування пенсій.

Також скасовується право на призначення пенсії за вислугу років для працівників освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, прокурорських робітників та інших категорій, які раніше могли виходити на пенсію достроково – за 5–10 років до настання пенсійного віку.

Виняток зроблено лише для військовослужбовців та співробітників силових органів.

Ті, хто вийде на пенсію пізніше, працюватимуть більше, а отримувати вони будуть приблизно на чверть менше. Саме в цьому й полягає головна мета реформи. Тобто на перспективу 5–7–10 років планується серйозно скоротити кількість тих, кому пенсію доведеться платити. Хоча формально реформа не підвищила пенсійного віку, запровадження обов'язкового 35-річного страхового стажу для отримання пенсії в повному обсязі на практиці означає, що громадяни будуть працювати більше років, аби такий стаж накопичити.

Проаналізувавши осучаснену пенсійну реформу, з'ясували, що держава не може і не буде гарантувати українцям достойну старість, а тому дбати про це доведеться їм самим, і думати про це треба вже сьогодні.

Висновки і пропозиції. Для того, щоб осучаснена пенсійна система адаптувалася до наших українських реалій, потрібно докласти багато зусиль, як з боку держави, так і з боку громадян. Провівши аналіз пенсійної реформи, дійшли висновків, що українці зможуть отримувати високі пенсії, якщо вони будуть заробляти в кілька разів більше, ніж в середньому

по країні, так як під «осучасненням» розуміють застосування єдиного показника середньої заробітної плати при розрахунку пенсій. В ході дослідження ми проаналізували пенсійні реформи за 2007 та 2017 роки. Були виявлені найголовніші відмінності, які пов'язані зі змінами у розрахунку виплат пенсій та зміною строку страхового стажу. Раніше близько половини українських пенсіонерів отримували пенсії, що обчислювалися на базі середньої зарплатні за 2007 рік, а тепер обчислення базується на трьох складових: розмір середньої заробітної плати в Україні за три роки

перед зверненням за призначенням пенсії; індивідуальний коефіцієнт заробітної плати (співвідношення зарплати людини до середньої зарплати, з якої сплачувалися внески); коефіцієнт страхового стажу, який визначається як множник тривалості років стажу роботи людини на величину оцінки одного року страхового стажу.

Можна вважати що нова система буде ефективною, так як вона успішно працює в європейських країнах. На прикладі країн, що розвиваються, вони досягли успіху в удосконаленні сфери пенсійного забезпечення.

Список літератури:

1. «Дністер» Відкритий недержавний пенсійний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.npf-dnister.com/page.php?id=73>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/sz/sz_u/srp_07rik_u.html
3. Пенсійний консультант [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pensia.ua/ua/baza-znan/pensiyna-enciklopedia/item/439-minimalnyi-rozmir-pensii-za-vikom>
4. Навчальний матеріал онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/14940511/finansii/pensiyna_sistema_ukrayini_napryami_perebudovi
5. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/10/3/629739/5>
6. Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2245895-reva-prezentuvav-novu-formulu-rozrahunku_pensij.html2
7. Балашов А.М. Сучасні проблеми соціального захисту населення України / А.М. Балашов // Економіка та держава. – 2013 – № 1. – С. 82–84.
8. Бахмач А. Недержавні пенсійні фонди: статистика, перспективи / А. Бахмач // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – № 9. – С. 14–15.
9. Бідак В. Складові системи державного регулювання соціального розвитку і соціального захисту / В. Бідак // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 1. – С. 35–41.
10. Гончарук Л.Я. Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.09.01 / Л.Я. Гончарук; ІРД НАН України. – Л., 2001. – 16 с.
11. Горященко Ю.Г. Державне регулювання розвитку підприємництва / Ю.Г. Горященко / Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи. Збірник матеріалів І Міжн. наук.-практ. конф. 25–26 грудня 2015 р. – Одеса. – Одеса: Бондаренко М.О., 2015. – С. 140–142.
12. Кравченко М.В. Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціального захисту громадян / М.В. Кравченко кандидат наук з державного управління, доцент, Вісник НАДУ, 2011. – № 1. – С. 26.
13. Халецька А.А. Напрямки вдосконалення роботи установ соціального захисту населення в Україні // Економіка та держава. – 2009. – № 9. – С. 71–72.
14. Horyaschenko Yuliya Problems of updating of the fixed assets / Y.G. Horyaschenko / Перспективи економічного і соціального розвитку національних економік в умовах глобалізації та регіоналізації, ДДФА. – 2015. – С. 113–115.

Трифонов В.С., Шебалков Г.О.

Университет таможенного дела и финансов

ПЕНСИОННЫЙ ФОНД В ЦИФРАХ

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные проблемы социальной защиты пенсионеров, выделена и структурирована система пенсионного обеспечения, отмечены суть и масштабы отличий и неравенств между ними. Как следствие, нерешенным вопросом остается совершенствование эффективности пенсионной реформы. Доказана необходимость доработки современной пенсионной реформы, которая отвечала бы требованиям и стандартам ЕС. Рассматриваются с помощью методики пофакторного анализа изменения в структуре пенсионной системы и обнаружены влияющие факторы экономического обеспечения социально-экономического развития в Украине до 2020 г. Проанализирован рост среднего размера месячной пенсии с целью установления эффективности трансформации пенсионной системы.

Ключевые слова: пенсионная система, социальная защита, заработная плата, пенсионное страхование, статистические показатели.

Trifonov V.S., Shebalkov G.O.

University of Customs and Finance

PENSION FUND IS IN NUMBERS

Summary

The issues of the day of social defence of pensioners are considered in the article, the system of the pension system is distinguished and structured, essence and scales of differences and inequalities are marked between them. As a result, an open question is remained by perfection of efficiency of pension reform. The necessity of revision of modern pension reform that would answer requirements and standards of EC is well-proven. Examined by means of methodology of пофакторного analysis of change in the structure of the pension system and found out the influential factors of the economic providing of socio-economic development in Ukraine 2020 to a height medium-sized of monthly pension is Analysed with the purpose of establishment of efficiency of transformation of the pension system.

Keywords: pension system, social defence, salary, pension insurance, statistical indexes.